

УДК 341.322.5:341.48/49(477)

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3883835>

О.В. ЧЕРВЯКОВА,

старший викладач кафедри військового права
Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, м. Харків, Україна;
e-mail: chervyakovaov@ukr.net;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8144-1195>

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ: МЕХАНІЗМИ ТА ПРОЦЕСИ ВІДНОВЛЕННЯ СУВЕРЕНІТЕТУ ТА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

O.V. CHERVIAKOVA,

Senior lecturer, Chair of Military Law, Military Law Institute, Yaroslav Mudryi
National Law University, Ph.D. in Law, Kharkiv, Ukraine;
e-mail: chervyakovaov@ukr.net;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8144-1195>

RESPONSIBILITY FOR WAR CRIMES: MECHANISMS AND PROCESSES OF RECOVERY OF UKRAINE'S SOVEREIGNTY AND SECURITY

АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS), КЛЮЧОВІ СЛОВА (KEY WORDS)

Постановка проблеми. Сьогодні актуальною є проблема відновлення суверенітету та територіальної цілісності України, забезпечення її національної безпеки в умовах збройного конфлікту, що пов'язано з тимчасовою окупацією частини суверенних території, спробою анексії Автономної Республіки Крим. **Метою** статті є характеристика такої компоненти правосуддя перехідного періоду, як притягнення до кримінальної відповідальності за міжнародні злочини з наголосом на практику притягнення до відповідальності за воєнні злочини в Україні (аналіз сучасного стану та на цій основі визначення перспектив підвищення ефективності відповідної діяльності). **Використані методи** загальнонаукового пізнання та спеціально-юридичні. За допомогою методу системного аналізу охарактеризовано сучасний стан проблематики. Логіко-семантичний метод використано для формування поняття воєнного злочину. Методи документального аналізу, критичної оцінки та порівняння положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду, вироків воєнних трибуналів, Кримінального кодексу України задіяні для визначення сучасних основ правового регулювання відповідальності за міжнародні злочини, а також для виділення вад такого регулювання в законодавстві України. **Результати.** 1. Сформоване поняття та охарактеризовано матеріальний, ментальний та контекстуальний елементи міжнародного злочину. 2. Виділено ознаки, охарактеризовано елементи, визначено поняття воєнного злочину. 3. Обґрунтована необхідність розробки та прийняття концепції перехідного правосуддя, компонентами якої запропоновано визначити: а) встановлення істини; б) репарації; в) притягнення до відповідальності; г) інституційну перебудову, д) утворення судових та позасудових механізмів національного, міжнародного, гібридного характеру. Окрему увагу приділено такій з компонент правосуддя перехідного періоду в Україні як притягнення до відповідальності з виділенням наступних складових: 1) законодавчі зміни в частині регулювання відповідальності за міжнародні злочини, завершення ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду; 2) підвищення кваліфікації уповноважених суб'єктів; 3) інформаційна компанія. **Висновки.** Встановлена потреба і сформовані пропозиції із вдосконалення чинного кримінального законодавства України в частині регулювання міжнародних злочинів, ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду; визначення шляхів підвищення ефективності діяльності з притягнення до відповідальності за воєнні злочини в Україні.

Ключові слова: суверенітет; безпека; відповідальність; міжнародний злочин; воєнний злочин; реінтеграція; перехідне правосуддя; збройний конфлікт; права людини; міжнародне право

Problem statement. Today the problem of restoring the sovereignty and territorial integrity of Ukraine, ensuring national security in the armed conflict in Ukraine, which is associated with the temporary occupation of the part of the sovereign territory, the attempted annexation of the Autonomous Republic of Crimea is actual. **The Purpose** of the article is to charac-

terize such a component of transitional justice as criminal prosecution for international crimes with an emphasis on the practice of prosecuting those who are responsible for war crimes in Ukraine (analysis of the current situation and on this basis identification of the prospects for improving efficiency). **The methods** that were used are general scientific and special legal. With the help of the system analysis, the current state of the problem is characterized. The logical-semantic method was used to form the concept of a war crime. Methods of documentary analysis, critical assessment, and comparison of the Rome Statute of the International Criminal Court, verdicts of military tribunals, the Criminal Code of Ukraine were used to determine the current legal framework for liability for international crimes, as well as to highlight regulatory shortcomings in Ukrainian legislation. **Results.** 1. The concept is formed and the *actus reus*, mental (*mens rea*) and contextual elements of the international crime are characterized. 2. The features are highlighted, the elements are characterized, and the concept of a war crime is defined. 3. The need to develop and adopt the concept of transitional justice is substantiated. The following components of transitional Justice in Ukraine are proposed: a) truth-seeking; b) reparations; c) individual prosecutions; d) institutional reform, e) the formation of judicial and non-judicial mechanisms of national, international, hybrid nature. Particular attention is paid to such components of transitional justice in Ukraine as prosecution with the following components: 1) legislative changes in the regulation of liability for International crimes, completion of ratification of the Rome Statute of the International Criminal Court; 2) advanced training of authorized entities; 3) Information Company. **Conclusions.** The need and proposals for improving the current criminal legislation of Ukraine in terms of regulation of international crimes, ratification of the Rome Statute of the International Criminal Court; identifying ways to increase the effectiveness of prosecution for war crimes in Ukraine are formed.

Key words: *sovereignty; security; responsibility; international crime; war crime; reintegration; transitional justice; armed conflict; human rights; international law*

Постановка проблеми

Вже сьомий рік продовжується тимчасова окупація частин Луганської та Донецької областей, здійснюється спроба анексії Автономної Республіки Крим. У цих умовах першочерговими завданнями внутрішньої та зовнішньої політики держави є відновлення суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності, національної безпеки України, реінтеграція вказаних територій. Досвід закордонних держав, які вже мають приклади вирішення збройних конфліктів, переходу до сталого миру, свідчить про ефективність для виконання вказаних завдань концепції правосуддя перехідного періоду (перехідного правосуддя). Дана концепція вже неодноразово засвідчувала свою результативність при врегулюванні збройних конфліктів на Африканському континенті, в Сирії, Боснії та Герцеговині та інших країнах, які стикнулися з необхідністю пошуку механізмів та процесів подолання наслідків конфлікту та відновлення миру.

Для України провідне значення має досвід Сирії, який аналізує Ранія Аль Джазайрі (Rania Al Jazairi, 2015), з акцентом на таких складових перехідного правосуддя, як відповідальність, репарації, характер системи управління перехідного періоду, та на важливості забезпечення прав меншин і жінок, пріоритетів реконструкції та розвитку, демілітаризації, демобілізації, реінтеграції та амністії під час перехідного правосуддя [1]. Важливим є й досвід країн Африки, особливо щодо практики реалізації концепції перехідного правосуддя, впровадження відпові-

дних механізмів та процесів в конфліктних та пост конфліктних суспільствах. Це пов'язано, як зазначають Олександр Бересфорд та Даніель Уанд (Beresford, Wand, 2020), з необхідністю виокремлення засобів оцінки життєздатності норм міжнародного кримінального права [2, с.2–3]. Анна Макдональд та Холлі Портер (Macdonald, Porter, 2016) стосовно судового процесу над Томасом Квоєло (Thomas Kwoyelo) як першим переслідуванням в Уганді воєнного злочинця – колишнього бійця Армії опору, доходять висновку про важливість практики "перехідного правосуддя" на Африканському континенті для формування відповідної концепції [3]. Втім, при аналізі закордонного досвіду переходу до постконфліктного суспільства слід розуміти, що компоненти перехідного правосуддя хоча й мають узагальнені назви та поняття, формуючи цілісну концепцію, в кожній країні, за Сарою Цукерман Далі, Лаурою Палер і Сайрусом Самі (Daly, Paler, Samii, 2020), механізми та процеси відрізняються змістовним наповненням, враховуючи вид конфлікту (міжнародний чи неміжнародний), культурну ідентичність [4], темпоральний вимір та інші фактори, які унеможливають сліпе копіювання, вимагаючи ретельного наукового аналізу задля перенесення певних опрацьованих способів, засобів, заходів правосуддя перехідного періоду "в іншу країну".

Тому метою статті є характеристика такої компоненти правосуддя перехідного періоду, як притягнення до кримінальної відповідальності за міжнародні злочини з наголосом на практику

притягнення до відповідальності за воєнні злочини в Україні (аналіз сучасного стану та на цій основі визначення перспектив підвищення ефективності відповідної діяльності). Задля досягнення вказаної мети доцільним вбачається вирішення наступних завдань: формування поняття та виділення складових правосуддя перехідного періоду (перехідного правосуддя); виділення ознак та формування поняття міжнародного злочину; аналіз практики притягнення до відповідальності за міжнародні злочини в Україні з визначенням причини відповідного стану; формування пропозицій по вдосконаленню чинного кримінального законодавства України в частині регулювання міжнародних злочинів; формування поняття воєнного злочину; визначення шляхів підвищення ефективності діяльності з притягнення до відповідальності за воєнні злочини в Україні. Новизна статті полягає у: 1) визначенні авторського поняття воєнного злочину на основі аналізу матеріального, ментального та контекстуального елементів відповідної категорії міжнародних злочинів, 2) оцінці сучасного стану правового регулювання та практики прагнення до відповідальності за воєнні злочини в Україні як основи для формування пропозицій по вирішенню проблем відновлення суверенітету та територіальної цілісності, забезпечення національної безпеки України, реінтеграції тимчасово окупованих територій в рамках концепції перехідного правосуддя; 3) визначенні пріоритетів дій при удосконаленні правозастосовної та правотворчої практики в контексті притягнення до відповідальності за міжнародні злочини, вчинені в Україні.

Поняття та складові правосуддя перехідного періоду (перехідного правосуддя)

Останніми роками Організація Об'єднаних Націй посилює увагу до питань перехідного правосуддя та верховенства права у конфліктних та постконфліктних суспільствах, які є реакцією на порушення прав людини під час збройних конфліктів, коли відповідні процеси визнаються та приймаються рішення рухатися до кращої держави, коли, на думку С. Мерфі (Murphy, 2020), складовим елементом цієї кращої держави є демократія [5, с.185–186]. Концепція правосуддя перехідного періоду або ж перехідного правосуддя (англ. – *transitional justice*) розроблена на основі досвіду тих країн, які мали досвід врегулювання збройного конфлікту. Підсумування та узагальнення спектру процесів та механізмів, пов'язаних із спробами суспільства

знайти спільну мову щодо спадщини масштабних минулих зловживань для забезпечення відповідальності, служіння справедливості та досягнення примирення, дозволила експертам зробити висновок про охоплення перехідним правосуддям 1) судових та позасудових механізмів з різним рівнем міжнародної участі (або взагалі без неї), 2) індивідуального переслідування, 3) відшкодування збитків, 4) встановлення істини, 5) інституційної реформи, 6) перевірку та звільнення; а також поєднання названих компонент [6].

Ознаки та поняття міжнародного злочину

Категорію міжнародно-правових злочинів, чи "злочинів із міжнародного права" (англ. – *crimes under international law*), складають діяння, що криміналізовані міжнародним правом і потенційно підпадають під міжнародну кримінальну юрисдикцію. Протиправність міжнародних злочинів цієї категорії має міжнародно-правовий характер: щодо них існує міжнародно-правова заборона [7, с.131].

Характеристику міжнародних злочинів доцільно надавати через їх матеріальний, ментальний та контекстуальний елементи. Матеріальний та ментальний елементи – те, що у певній мірі співвідноситься з загальнокримінальним злочином. Якщо будемо мати тільки матеріальний та ментальний елементи, то не завжди зможемо відрізнити загальнокримінальний (ординарний, загальний) злочин від міжнародного. Контекстуальний елемент дозволяє виділяти міжнародні злочини з-поміж ординарних та при цьому розрізняти їх між собою. Для кожного з різновидів міжнародних злочинів контекстуальний елемент передбачено у відповідних ст.ст.6–8 та 8 bis Римського статуту Міжнародного кримінального суду (далі – РС МКС) [8]. Для геноциду контекстуальний елемент – це умисел на знищення однієї чи кількох із чотирьох захищених груп (расова, національна, релігійна, етнічна). Для злочинів проти людяності – це широко-масштабність і систематичний характер. Для воєнних злочинів – це збройний конфлікт (при доведенні причинно-наслідкового зв'язку між діянням і таким конфліктом). Тобто, контекстуальний елемент слугує двом цілям: 1) ідентифікації такої групи злочинів як міжнародні; 2) ідентифікації міжнародного злочину конкретного виду.

Практика притягнення до відповідальності за міжнародні злочини в Україні

Провідний фахівець в галузях міжнародного гуманітарного і кримінального права А.О. Кори-

невич звертає увагу, що "значна кількість українських та міжнародних експертів, правозахисників і неурядових організацій підтверджують, що в умовах ситуації, наявної на території окремих районів Донецької та Луганської областей, зібрано достатньо матеріалів, які свідчать про можливе вчинення міжнародних злочинів (проти людства та воєнних) на цих територіях. Фахівці у сфері моніторингу порушень прав людини стверджують, що за масштабами вчинення цих злочинів Донбас наближається до Югославії початку і середини 1990-х рр." [9, с.14]. Про це щорічно звітує Офіс прокурору МКС.

У Звіті про діяльність МКС за 2019 рік окремий розділ присвячено питанням ситуації в Україні з оцінкою подій, що мали місце з лютого 2014 року та підсумком про ймовірні міжнародні злочини, зокрема, воєнні та проти людяності. Наприклад, міжнародні експерти доходять висновку про ймовірне вчинення в Україні таких воєнних злочинів як умисне вбивство згідно ст.8 (2) (a) (i); катування – ст.8 (2) (a) (ii); посягання на людську гідність, зокрема образливе і принижуюче звернення – ст.8 (2) (b) (xxi); проти-законне утримання – ст.8 (2) (a) (vii); примушування захищених осіб до служби в силах ворожої держави – ст.8 (2) (a) (v); умисне позбавлення захищених осіб прав на справедливе і нормальне судочинство – ст.8 (2) (a) (vi); переміщення державою окупантом частин населення окупованої території за межі цієї території (щодо передачі затриманих та ув'язнених) – ст.8 (2) (b) (viii); захоплення майна противника, що наполегливо не диктується вимогами воєнної необхідності (стосовно приватної та культурної власності) – ст.8 (2) (b) (xiii) [10, с.69]. Однак при цьому в Україні винесено лише один вирок за вчинення злочину, склад якого передбачено у ст.438 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [11] "Порушення законів та звичаїв війни" (це застаріла назва воєнних злочинів, яка була сформована для позначення відповідної категорії міжнародних злочинів на підставі аналізу результатів роботи трибуналів після другої Світової війни [12, с.186–189]).

Якщо докладніше, то у червні 2017 року Слов'янським міськрайонним судом Донецької області було винесено вирок та призначено покарання особі, визнаній винною у вчиненні сукупності злочинів, передбачених ч.1 ст.258-3, ч.5 ст.27, ч.2 ст.28, ч.2 ст.437, ч.1 ст.438 КК України [13]. Аналіз даного вироку дозволяє сформулювати висновок про ряд суперечливих позицій: та сама особа визнається винною в участі у діяль-

ності терористичної організації "Донецька народна республіка" та одночасно комбатантом, воєнним злочинцем, чому передує двозначна оцінка тих самих подій як терористичних актів та бойової обстановки одночасно.

Така неприпустима з точки зору забезпечення дотримання прав людини та принципів кримінальної відповідальності, ситуація в Україні пояснюється об'єктивними причинами. Це перший за історію незалежної України збройних конфлікт, міжнародний характер якого доводиться провідними фахівцями України та світу. У ст.216 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [14] чітко визначено підслідність різних категорій злочинів. Водночас, відсутність досвіду оцінки обставин збройного конфлікту як контекстуального елементу воєнного злочину, достатніх знань із міжнародного гуманітарного та кримінального права у правоохоронців та суддів, недосконале кримінальне законодавство, відсутність доступу до тимчасово окупованих територій та інші несприятливі в описаному контексті умови досудових розслідувань та судового розгляду мали наслідком описані вади притягнення до кримінальної відповідальності за вчиненні в Україні міжнародні злочини.

Вдосконалення чинного кримінального законодавства України в частині регулювання міжнародних злочинів

Насамперед, доцільним є завершення ратифікації [15] вже підписаного Україною у 1998 році РС МКС [8]. На сьогодні відповідне зобов'язання взято Україною згідно положень про політичний діалог (ч.1 ст.8) та правове співробітництво (ч.3 ст.24) Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27.06.2014 р. [16]. І на заваді ратифікації вже не стоять неправильне розуміння принципу компліментарності (англ. – "complementarity") роботи МКС стосовно національної системи правосуддя [17], відсутність змін до Конституції України щодо правосуддя [18].

Наразі Україна визнала юрисдикцію МКС, скориставшись механізмом подання декларації (п.3 ст.12 Римського статуту [8]), чим взяла на себе всі передбачені зобов'язання по співпраці з МКС та щодо виконання його рішень. Однак, при набутті вказаних обов'язків з визнанням юрисдикції МКС, Україна не набула прав, передбачених в Римському статуті для держав-

учасниць. Це означає неможливість для України визначати елементи злочинів, які допомагають МКС в тлумаченні і застосуванні статей 6–8 РС МКС, неможливість встановлення правил та процедур доказування, вирішення інших питань організації та діяльності МКС через неможливість набуття членства в Асамблеї держав-учасниць МКС. Україна не має змоги приймати участь у виборах Прокурора МКС. Через звільнення з ратифікацією та імплементацією РС МКС для України відсутня можливість внесення кандидатур на посади суддів МКС [19, с.227–228]. У контексті аналізу проблем взаємодії з МКС, звернемо увагу на пропозицію розробки змін до КПК та КВК, які регламентували би порядок взаємодії МКС із національними правоохоронними органами та судами у питаннях здійснення розслідування, судового розгляду та виконання рішень цього Суду [20, с.291].

Щодо криміналізації міжнародних злочинів, то доцільним є закріплення такої категорії злочинів в КК України, як злочини проти людяності (англ. – crimes against humanity). Наразі відповідне поняття взагалі відсутнє в Кодексі, в той час, коли звіти Офісу прокурора МКС включають відповідну категорію злочинів як ймовірно вчинені в Україні. Зокрема, у Звіті за 2019 рік зазначено про ймовірне вчинення в Україні наступних передбачених ст.7 РС МКС міжнародних злочинів: вбивство згідно ст.7 (1) (a); депортація або насильницьке переселення населення (переведення затриманих та ув'язнених) згідно ст.7 (1) (d); позбавлення волі або інше важке позбавлення фізичної свободи згідно ст.7 (1) (e); катування згідно ст.7 (1) (f); переслідування визначеної групи чи колективу за політичними ознаками згідно ст.7 (1) (h); злочин апартеїду згідно ст.7 (1) (j) [10, с.69].

Воєнні злочини хоча й криміналізовано, але починаючи з назви і закінчуючи конструкцією статті, їх регулювання потребує вдосконалення. В КК України взагалі відсутній термін "воєнний злочин". І на практиці така ситуація призводить до підміни понять "військовий" та "воєнний" злочини, в тому числі науковцями, які займаються проблемами кримінального права. Так, А.О. Байда та О.А. Склезь вказують, що "термін "військовий злочин" з'явився лише в 1945 році у ст.6 Статуту Міжнародного військового трибуналу в Нюрнберзі... такими слід вважати порушення законів і звичаїв війни, що включають вбивства, жорстоке поводження або депортацію цивільного населення на окупованих територіях, вбивство або жорстоке поводження з війсь-

ковополоненими, вбивство заручників, розкрадання державної або приватної власності, безглузде руйнування населених пунктів, що не зумовлене військовою необхідністю" [21, с.113]. Аналіз наведеної думки свідчить про позначення терміном "військовий злочин" передбачених у ст.8 РС МКС складів злочинів, які у Статуті названі як "воєнні злочини" (art.8 "War crimes" [8]).

Як вважає А.О. Кориневич, "порушення норм міжнародного гуманітарного права (законів і звичаїв війни) варто називати саме воєнними злочинами, адже цей термін походить від англійського "War crimes", а не військовими злочинами, як це часто роблять українські політики і засоби масової інформації. Адже відповідно до положень розділу XIX Кримінального кодексу України, зокрема статті 401, військові злочини є злочинами проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів" [22, с.52]. Відповідна підміна має істотне значення не тільки з точки зору суб'єктів, але й з позиції родових об'єктів злочинів, які взяті за основу при визначенні структури КК України і відрізняються для військових (встановлений порядок несення військової служби, розділ 19) та воєнних злочинів (мир, безпека людства та світовий правопорядок, розділ 20). Зокрема, у 2001 р. в Україні був прийнятий КК України, який, як наголошує С.М. Мохончук, "вперше в історії вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність передбачив спеціальний розділ, присвячений злочинам проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Виокремлення відносин міжнародної безпеки і міжнародного правопорядку в окремий об'єкт кримінально-правової охорони стало яскравим показником бажання України інтегруватися у світове співтовариство" [23, с.3].

Оскільки міжнародні злочини визнані найтяжчими, з точки зору покарання існує істотна різниця у порівнянні з усіма іншими видами злочинів. У міжнародних нормах вже визначено, а для законодавства України – повинно бути передбачене, більш суворе покарання за вчинення міжнародного злочину. При цьому – без можливості амністії та помилування. Хоч достатня суворість покарання (до 30 років позбавлення волі за міжнародні злочини) ще не знайшла відображення в КК України (у ст.438 – максимальне покарання – 12 років), тим не менш вже зараз є необхідність чіткого розмежування військових та

воєнних злочинів з точки зору однозначної кваліфікації діянь, незастосування строків даності у разі вчинення злочинів проти миру та безпеки людства, передбачених у ст.ст.437–439 і ч.1 ст.442 КК України [11]. В подальшому щодо ст.438 КК України доцільним є вирішення наступних проблем: (i) ступінь деталізації статті 438 КК України щодо порушень міжнародного гуманітарного права як такої – недостатній, і в разі практичного застосування це може призвести до порушення принципів законності і винуватості; (ii) навіть у разі паралельного розгляду статті 438 КК України і положень Керівництва по застосуванню норм МГП в Збройних силах України поза увагою чи без належної деталізації залишаться чимало серйозних порушень МГП; (iii) кримінальне покарання за статтею 438 КК України є неналежним; (iv) інші відповідні положення КК України не забезпечують усунення прогалин у законодавстві щодо відповідальності і належної системи покарання [24, с.72].

Ознаки та поняття воєнного злочину

Воєнний злочини – це міжнародний злочин (злочини проти міжнародного права), що вирізняється з поміж інших специфічними характеристиками. Насамперед, це збройний конфлікт як контекстуальний елемент злочину, про що ми зауважували вище. Такий збройний конфлікт може бути частиною плану або провадження політики держави. Але на відміну від злочинів проти людяності така складова контекстуального елемента (широкомасштабність, зв'язок з планом чи політикою) не обов'язкова для воєнного злочину. Обов'язковим же є причинно-наслідковий зв'язок діяння та збройного конфлікту (англ. – war nexus), як і обізнаність суб'єкту злочину щодо існування збройного конфлікту міжнародного чи не міжнародного характеру (усвідомлення його існування).

Тобто, контекстуальний елемент воєнного злочину передбачає 1) наявність збройного конфлікту міжнародного чи не міжнародного характеру; 2) усвідомлення його існування суб'єктом злочину; 3) зв'язок діяння та збройного конфлікту, який можливо доводити через виконання чи сприяння виконанню цілей певного збройного формування, спрямованість проти захищених об'єктів, осіб, які не приймають участь в конфлікті тощо. Як пояснюється у рішенні по справі № ІТ-96-23 та ІТ-96-23 / 1-А від 12.06.2002 р. Міжнародного трибуналу для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарно-

го права, здійснені на території колишньої Югославії з 1991 року, "конфлікт повинен, як мінімум, зіграти істотну роль у здатності обвинуваченого вчиняти злочин, у прийнятті рішення про його вчинення, у способі, яким воно було вчинено, або меті, для якої злочин було вчинено" [25, п.58].

Щодо матеріального та ментального елементів воєнного злочину, то "матеріальні елементи кожного окремого складу воєнного злочину, визначеного в статті 8 РС МКС, роз'яснені та розкриті в документі, що має назву Елементи злочинів... Матеріальні елементи воєнних злочинів умовно можна розділити на дві складові: акт, що криміналізується Римським статутом; об'єкт, на який посягає такий акт. Акти завжди описуються в першому пункті відповідного складу воєнного злочину в Елементах злочинів... Об'єкти посягань описуються у другому пункті відповідного складу воєнного злочину в Елементах злочинів... Таким чином, для констатації наявності матеріальних елементів воєнного злочину, необхідним є встановлення в діянні обвинуваченого криміналізованого акту та факту посягання цим актом на захищені МГП об'єкти" [26, с.16–17]. Матеріальний елемент (в контексті акту, що криміналізується) для воєнного злочину характеризується різним змістовним наповнення – застосування отрути чи отруєної зброї; цілеспрямований напад на цивільне населення, що не бере безпосередньої участі у воєнних діях; обстріл чи напад на цивільні об'єкти, що не є воєнними цілями, зокрема на цивільні населені пункти, житлові приміщення, культурні цінності; вербування дітей віком до п'ятнадцяти років до складу збройних сил або їх використання для участі у збройних діях (а згідно з Факультативним протоколом до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 01.01.2000 р. – до 18 років) тощо [27, с.15]. Узагальнення можливе через поняття серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, які на практиці являють собою порушення конкретних заборон чи обмежень щодо використання дозволених засобів і методів ведення військової боротьби, домовленостей з питань захисту жертв конфлікту у межах визначених законів та звичаїв війни (лат. – Jus in Bello, англ. – Law of war).

Якщо право на ведення війни (лат. – Ius ad bellum) на сьогодні відсутнє у держав, і збройний конфлікт як шлях вирішення розбіжностей між державами не передбачений у Статуті ООН [28], то у разі порушення вказаної домовленості

все ж таки міжнародною спільнотою напрацьовано правила ведення бойових дій, визначені дозволені методи і засоби, порядок дій комбатантів щодо жертв збройного конфлікту, культурних цінностей, поранених, хворих тощо, об'єднаних поняттям міжнародного гуманітарного права. І серйозні порушення норм цієї галузі (договірних та звичаєвих) як раз і складають матеріальний елемент воєнного злочину в аспекті криміналізованих актів.

До прийняття РС МКС перелік воєнних злочинів не був наведений в одному джерелі, що ускладнювало правозастосовну практику. Гаазькі конвенції та декларації про закони та звичаї ведення війни 1899 та 1907 років, Женевські конвенції 1949 року щодо захисту жертв війни та наступні Додаткові протоколи до них, інші договірні та звичаєві норми МГП, вже багато років визначають великий перелік діянь, які і сьогодні на основі цих документів подовжують визначатися порушеннями законів та звичаїв війни, мають місце у збройних конфліктах міжнародного та неміжнародного характеру, позначаються воєнними злочинами. Однак, сьогодні ми вже маємо єдиний перелік воєнних злочинів у ст.8 РС МКС [8], де передбачено воєнні злочини, охоплені юрисдикцією відповідного Суду. І на сьогодні саме цей каталог доцільно брати за основу не тільки при кваліфікації діянь як воєнних злочинів, але і для розробки змін до кримінального законодавства України задля вирішення проблем регулювання відповідальності за відповідну категорію міжнародних злочинів.

Якщо провести зв'язок із нормами кримінального права України, проаналізувавши матеріальний елемент воєнного злочину, то можна умовно говорити, що воєнний злочин – це загально кримінальний (загальний, ординарний) злочин за КК України з контекстуальним елементом у вигляді збройного конфлікту. Як пояснює А.О. Кориневич, "воєнний злочин є порушенням законів і звичаїв ведення війни, тобто норм міжнародного гуманітарного права, яке передбачає кримінальну відповідальність індивіда як за національним кримінальним, так і за міжнародним правом. Воєнними вважають злочини, учинені лише під час збройного конфлікту. Стаття 8 Римського статуту МКС передбачає, що суд має юрисдикцію щодо воєнних злочинів (великомасштабних і вчинених у межах плану, провадження політики)" [9, с.15]. Родовий об'єкт воєнного злочину – це мир, безпека людства, міжнародний правопорядок. Безпосередній основний об'єкт воєнного злочину – це як раз та

складова матеріального елемента згідно трактування складу злочину МКС, що має назву об'єкт посягань і міститься у другому пункті в Елементах злочинів. "Акти завжди описуються в першому пункті відповідного складу воєнного злочину в Елементах злочинів. Ними можуть бути, наприклад: напад, депортація, позбавлення свободи, захоплення тощо. Об'єкти посягань описуються у другому пункті відповідного складу воєнного злочину в Елементах злочинів. Такими об'єктами є захищені МГП будівлі, споруди, цивільні особи, природа, військовополонені чи комбатанти, що склали зброю та беззастережно здалися тощо" [26, с.17]. Повертаючись до зв'язку елементів злочинів із кримінальним законодавством України, суб'єктивну сторону завжди характеризує умисел як втілення ментального елемента (англ. – *mens rea*) воєнного злочину, а суб'єкти – учасники збройного конфлікту.

Ментальний елемент воєнного злочину складається з "вольового та інтелектуального компонентів ментального елемента. Вольовий компонент (умисел) присутній тоді, коли: а) стосовно до діяння – особа збирається скоїти його; б) стосовно до наслідків – ця особа збирається досягнути цих наслідків чи усвідомлює, що вони наступлять за звичайного перебігу подій. Інтелектуальний компонент потрібно розуміти так, що у виконавця злочину (у широкому значенні останнього слова) існувало усвідомлення існування обставин (наприклад, такої обставини як захищений за МГП статус об'єкту атаки) чи усвідомлення того, що наслідки настануть у разі звичайного ходу подій. Запроваджений РС МКС стандарт "*mens rea*" є досить високим і вищим, ніж стандарт на національному рівні та у міжнародних кримінальних трибуналах-попередниках. Так, якщо ментальний елемент характеризується необережністю, то цього не буде достатньо для констатації наявності складу воєнного злочину. Необхідно, щоб виконавець саме бажав настання наслідків та усвідомлював наявні обставини та невідворотність наслідків за звичайного ходу подій" [26, с.17–18].

Шляхи підвищення ефективності діяльності з притягнення до відповідальності за воєнні злочини в Україні

На основі виділених міжнародними експертами складових перехідного правосуддя [6] А.В. Багінський робить висновок, що його імплементація в Україні має базуватися на зміні законодавства, розбудові демократичних інститутів, з'ясування правди і розслідування всіх

подій, пов'язаних із початком збройного конфлікту у 2014 році. Важливими чинниками на шляху до миру стають науковець визначає орієнтацію на жертв конфлікту, медіацію у громадах, реформу політичної системи України, стягнення репарацій з держави-агресора [29, с.77]. Особливо зупинившись вище на змінах до кримінального законодавства, продовжимо аналіз напрямків підвищення ефективності діяльності з притягнення до відповідальності за воєнні злочини в Україні, беручи до уваги вказану позицію.

Щодо розбудови демократичних інститутів і з'ясування правди, можна припустити доцільність організації окремих інституцій національного, міжнародного чи гібридного характеру, які би спеціалізувалися на питаннях подолання наслідків збройного конфлікту. Однак, окремі заходи навряд можуть вирішити такі складні проблеми як відновлення суверенітету та територіально цілісності, забезпечення національної безпеки України, припинення спроби анексії Автономної республіки Крим, реінтеграція тимчасово окупованих територій, досягнення сталого миру. А тому з точки зору правотворення до описаних вище окремих кроків доцільно додати розробку цілісної концепції перехідного правосуддя, яка б описувала процеси та механізми, за допомогою яких в Україні можна буде вирішити весь комплекс означених вище проблем.

З точки зору правозастосовної діяльності першочерговою є організація роботи з підвищення кваліфікації суб'єктів, які вже сьогодні працюють із наслідками збройного конфлікту в Україні, в тому числі, здійснюють досудове розслідування і судовий розгляд кримінальних справ. При виконанні завдання підвищення кваліфікації правоохоронців та суддів, які працюють з наслідками збройного конфлікту в Україні, доцільно враховувати обмеження таких осіб у доступі до території, переховування суб'єктів вчинення злочинів, припинення міжнародного співробітництва у кримінальних справах з боку Російської Федерації, систематичні порушення домовленостей щодо режиму припинення вогню та інші особливості роботи щодо злочинів, вчинених на тимчасово непідконтрольних Україні територіях. Такі особливості передбачають не тільки специфіку збору та фіксації доказів, відмінності провадження за відсутності підозрюваного/обвинуваченого за процедурою *in absentia* [30], але й свідчать про необхідність консолідації зусиль держави та громадянського суспільства для підвищення ефективності роботи у від-

повідному напрямку. Зокрема, особи, які мають доступ, але не уповноважені на розслідування чи судовий розгляд кримінальних справ, можуть здійснювати збір, фіксацію доказів, надавати інформацію чи іншим чином сприяти притягненню до відповідальності винних осіб.

Для сприяння такої поведінки доцільним є проведення широкомасштабної інформаційної компанії з питань міжнародного гуманітарного права, міжнародних злочинів (в першу чергу – воєнних, оскільки саме вони вже криміналізовані в Україні), їх суб'єктів, об'єктивної сторони та об'єктів, контекстуального елементу, порядку збору та фіксації доказів, їх передачі компетентним суб'єктам національного рівня чи міжнародного. При цьому інформація повинна бути адресована як військовослужбовцям, так і пересічним громадянам, для чого вона повинна відповідати критеріям повноти, всебічності, доступності як з точки зору фізичного доступу, так і з точки зору використовуваних термінів і понять.

Висновки

1. Воєнні злочини – це криміналізоване на національному та міжнародному рівні серйозне порушення договірної чи звичаєвої норми МГП, що посягає на мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок, здійснюється у зв'язку зі збройним конфліктом міжнародного чи неміжнародного характеру. Такі злочини є однією з чотирьох категорій, щодо яких має юрисдикцію МКС, оскільки такі злочини турбують всю міжнародну спільноту як найтяжчі.

2. Притягнення до відповідальності за воєнні злочини є компонентом перехідного правосуддя, цілісна концепція якого є передумовою відновлення суверенітету та територіальної цілісності України, забезпечення національної безпеки, реінтеграції тимчасово окупованих територій і повинна включати: а) встановлення істини; б) репарації; в) притягнення до відповідальності; г) інституційну перебудову, д) утворення судових та позасудових механізмів національного, міжнародного, гібридного характеру. В свою чергу, встановлення істини має включати 1) документування фактів, 2) створення комісії по встановленню істини задля фіксації історичної правди, 3) забезпечення доступу до повної, об'єктивної та достовірної інформації про збройний конфлікт. Репарації повинні вирішувати завдання матеріальної компенсації шкоди; моральної сатисфакції та відновлення прав, які були порушені. Притягнення до відповідальності повинно охоплювати: 1) законодавчі

зміни в частині регулювання відповідальності за міжнародні злочини, завершення ратифікації РС МКС; 2) підвищення кваліфікації уповноважених суб'єктів; 3) інформаційну компанію щодо положень міжнародного гуманітарного права, сутності міжнародних та воєнних злочинів, їх суб'єктів, об'єктів, порядку фіксації і передачі доказів тощо. Інституційна перебудова повинна сприяти розбудові механізму, здатному в сучасних умовах вирішувати стратегічні, тактичні та оперативні задачі припинення збройного конфлікту, реінтеграції, застосування міжнародних норм у національній практиці при притягненні до відповідальності. Новоутворені інституції гібридного, національного чи міжнародного характеру можуть стати основою для виконання тих задач, які існуючі елементи механізму держави не здатні виконати чи виконують не в повному обсязі.

3. Всі перераховані компоненти означеної концепції повинні бути реалізовані вже сьогодні, не зважаючи на відсутність єдиного документу програмного характеру з чіткою постановкою завдань з призначенням відповідальних осіб. Для комплексності та системності вирішення проблем за всіма вказаними напрямками важливою є консолідація зусиль держави та громадянського суспільства, координація та взаємодія на сьогодні частково розрізнених елементів. Для цього може бути утворено центр координації та взаємодії, до складу якого увійдуть представники всіх стейкхолдерів.

4. Окремим напрямком діяльності в контексті

відновлення суверенітету та безпеки України повинно бути підвищення кваліфікації правоохоронців та суддів, уповноважених на притягнення відповідальності за міжнародні злочини в Україні, взаємодію з МКС з цих питань.

Конфлікт інтересів

На думку автора є відсутнім будь-який конфлікт інтересів.

Вираз вдячності

Стаття виконана автором одноосібно за власною ініціативою в рамках таких пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, як "Фундаментальні та прикладні проблеми наукового забезпечення боротьби зі злочинністю в Україні", "Правове забезпечення в галузі національної безпеки та міжнародного правопорядку", що закріплені у розділі 1 Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 рр., схваленої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р.; згідно п.1,3,4 розділу 3 Стратегії сталого розвитку "Україна – 2020", затвердженої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015; розділу 2 Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України 26.05.2015 р. № 287/2015; п.3 Воєнної доктрини України, затвердженої рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 02.09.2015 р. "Про нову редакцію Воєнної доктрини України" № 555/2015.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Jazairi R. Transitional Justice in Syria: The Role and Contribution of Syrian Refugees and Displaced Persons. *Middle East Law and Governance*. Brill. 2015. Vol. 7. Iss. 3. P. 336–359. DOI: <https://doi.org/10.1163/18763375-00703002>.
2. Beresford A., Wand D. Understanding bricolage in norm development: South Africa, the International Criminal Court, and the contested politics of transitional justice. *Review of International Studies*. Cambridge University Press (CUP). 2020. P. 1–21. DOI: <https://doi.org/10.1017/s0260210520000224>.
3. Macdonald A., Porter H. The trial of Thomas Kwoyelo: opportunity or spectre? Reflections from the ground on the first LRA prosecution. *Africa*. Cambridge University Press (CUP). 2016. № 4. P. 698–722. DOI: <https://doi.org/10.1017/S000197201600053X>.
4. Daly S.-Z., Paler L., Cyrus Samii C. Wartime ties and the social logic of crime. *Journal of Peace Research*. SAGE Publications. 2020. № 4. P. 536–550. DOI: <https://doi.org/10.1177/0022343319897098>.
5. Murphy C. Religion & Transitional Justice. *Daedalus*, MIT Press – Journals. 2020. № 3. P. 185–200. DOI: https://doi.org/10.1162/daed_a_01811.
6. The rule of law and transitional justice in conflict and post-conflict societies: Report of the Secretary-General (Distr.: General, 23 August 2004, S/2004/616). URL: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/PCS%20S%202004%20616.pdf> (дата звернення : 12.02.2020).
7. Мохончук С. М. Місце злочинів проти миру та безпеки людства в системі міжнародних правопорушень. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Випуск 4 (29). Том 1. С. 129–134. DOI: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v1i4\(29\).409](https://doi.org/10.32837/pyuv.v1i4(29).409).
8. Rome Statute of the International Criminal Court (Rome, 17 July 1998). URL: <https://www.icc->

- cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf (дата звернення: 12.02.2020).
9. Кориневич А. О. Поняття міжнародного злочину в контексті подій на сході України. *Формування правових позицій щодо розслідування міжнародних злочинів*: Міжвідомчий круглий стіл. 2016. С. 14–18.
 10. Report on Preliminary Examination Activities 2019: The Office of the Prosecutor of the International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/191205-rep-otp-PE.pdf> (дата звернення: 12.02.2020).
 11. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341–III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
 12. Михайленко В. Воєнні злочини в міжнародному праві: Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні: монографія / за заг. ред. А. П. Буценка, М. М. Гнатівського. К.: РУМЕС, 2017. 592 с.
 13. Вирок Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 01.06.2017 № 1-кп/243/484/2017 (категорія справи № 243/4702/17). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66885637> (дата звернення: 12.02.2020).
 14. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 12.02.2020).
 15. Rome Statute of the International Criminal Court (Rome, 17 July 1998): Signature, Approval(AA), Acceptance(A), Accession(a), Succession(d), Ratification. UNTC Rome Statute of the International Criminal Court. URL: https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280025774&clang=_en (дата звернення: 12.02.2020).
 16. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Т.1. Ст. 2125.
 17. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) від 11.07.2001 № 3-в/2001. *Офіційний вісник України*. 2001. № 28. С. 104.
 18. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 № 1401–VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 51. С. 8.
 19. Червякова О. В. Проблеми та наслідки визнання Україною юрисдикції міжнародного кримінального суду. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття* : тези доп. учасників III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 19 черв. 2020 р.); Харків: НДІ ППСН, 2020. С. 227–230.
 20. Волинець Р. А. До питання ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 289–293. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.12.53>.
 21. Байда А. О., Склезь О. А. Основні проблеми кваліфікації злочинів, вчинених в умовах воєнного стану. *Молодий вчений*. 2019. № 4 (1). С. 112–116. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-4-68-26>.
 22. Кориневич А. О. Злочини проти міжнародного права та їх закріплення у законодавстві України. *Протидія корупційним та іншим правопорушенням у військових формуваннях України*: матеріали круглого столу (19 вересня 2017 року). К.: Національна академія прокуратури України, 2017. С. 51–55.
 23. Мохончук С. М. Кримінально-правова охорона миру та безпеки людства: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08, 12.00.11. Харків, 2014. 39 с.
 24. Імплементация норм міжнародного гуманітарного права на національному рівні в Україні: Report on Global Rights Compliance LLP, 2016. URL: <https://www.pgaction.org/pdf/activity/GRC-Domestic-Implementation-IHL-Report-UKR.pdf> (дата звернення: 12.02.2020).
 25. Case No. IT-96-23&IT-96-23/1-A. Date: 12 June 2002. International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991. URL: <https://www.icty.org/x/cases/kunarac/acjug/en/kun-aj020612e.pdf> (дата звернення: 12.02.2020).
 26. Коваль Д. О., Авраменко Р. А. Воєнні злочини. Особливості розслідування міжнародних злочинів, скоєних в контексті збройного конфлікту на Донбасі. Київ: ГО Truth Hounds ; Одеса: Фенікс, 2019. 36 с.
 27. Міжнародний кримінальний суд. Amnesty International Ukraine. URL: <https://www.amnesty.org.ua/wp->

- content/uploads/2019/07/Mizhnarodnyj-kryminalnyj-sud_broshura-1.pdf (дата звернення: 12.02.2020).
28. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26.06.1945. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text (дата звернення: 12.02.2020).
29. Багінський А. В. Правосуддя перехідного періоду: поняття та функції. *Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право*. 2019. № 4 (44). С. 74–78. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.4\(44\).199361](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.4(44).199361).
30. Мазур М. В. Кримінальне провадження щодо злочинів, пов'язаних із окупацією Криму та конфліктом на Донбасі, за процедурою in absentia: сучасний стан і перспективи вдосконалення. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/22_05_2020_M_Mazur_1.pdf (дата звернення: 22.05.2020).

REFERENCES

- Jazairi, R. (2015). Transitional Justice in Syria: The Role and Contribution of Syrian Refugees and Displaced Persons. *Middle East Law and Governance*. Brill, 7(3). 336–359. DOI: <https://doi.org/10.1163/18763375-00703002>.
- Beresford, A., & Wand, D. (2020). Understanding bricolage in norm development: South Africa, the International Criminal Court, and the contested politics of transitional justice. *Review of International Studies*, 1–21. DOI: <https://doi.org/10.1017/s0260210520000224>.
- Macdonald, A., & Porter, H. (2016). The trial of Thomas Kwoyelo: opportunity or spectre? Reflections from the ground on the first LRA prosecution. *Africa*, (4). 698–722. DOI: <https://doi.org/10.1017/S000197201600053X>.
- Daly, S.-Z., Paler, L., & Cyrus, Samii C. (2020). Wartime ties and the social logic of crime. *Journal of Peace Research*, (4). 536–550. DOI: <https://doi.org/10.1177/0022343319897098>.
- Murphy, C. (2020). Religion & Transitional Justice. *Daedalus*, (3). 185–200. DOI: https://doi.org/10.1162/daed_a_01811.
- The rule of law and transitional justice in conflict and post-conflict societies: Report of the Secretary-General (Distr.: General, 23 August 2004, S/2004/616). Retrieved from: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/PCS%20S%202004%20616.pdf>.
- Mokhonchuk, S. M. (2019). Mistse zlochyniv proty myru ta bezpeky lyudstva v systemi mizhnarodnykh pravoporushen' [The place of crimes against peace and security of mankind in the system of international offenses]. *Prykarpats'kyi yurydychnyy visnyk*, 4(29). T.1. 129–134. DOI: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v1i4\(29\).409_9](https://doi.org/10.32837/pyuv.v1i4(29).409_9) (in Ukr.).
- Rome Statute of the International Criminal Court (Rome, 17 July 1998). URL: <https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf>.
- Korynevych, A. O. (2016). Ponyattya mizhnarodnoho zlochynu v konteksti podiy na skhodi Ukrayiny [The concept of international crime in the context of events in eastern Ukraine]. *Formuvannya pravovykh pozytsiy shchodo rozsliduvannya mizhnarodnykh zlochyniv: mizhvidomchyy kruhlyy stil* (s. 14–18) (in Ukr.).
- Report on Preliminary Examination Activities 2019: The Office of the Prosecutor of the International Criminal Court. Retrieved from: <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/191205-rep-otp-PE.pdf>.
- Kryminal'nyy kodeks Ukrayiny [Criminal Code of Ukraine]. Zakon Ukrayiny (05.04.2001 No 2341–3). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, (25–26). 131 (in Ukr.).
- Mykhaylenko, V.; Bushchenko, A. P., & Hnatovs'kyi, M. M. (Eds.). (2017) *Voyenni zlochyny v mizhnarodnomu pravi: Bazove doslidzhennya iz zastosuvannya pravosuddya perekhidnoho periodu v Ukrayini* [War Crimes in International Law: A Basic Study on the Application of Transitional Justice in Ukraine]. Monohrafiya. Kyiv: RUMES (in Ukr.).
- Vyrok Slov'yans'koho mis'krayonnoho sudu Donets'koyi oblasti [The verdict of the Slavic City District Court of Donetsk region]. (01.06.2017 No 1-kp/243/484/2017 (katehoriya spravy No 243/4702/17). Retrieved from: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66885637> (in Ukr.).
- Kryminal'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]. Zakon Ukrainy (13.04.2012 No 4651–6). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (in Ukr.).
- Rome Statute of the International Criminal Court (Rome, 17 July 1998): Signature, Approval(AA), Acceptance(A), Accession(a), Succession(d), Ratification. UNTC Rome Statute of the International Criminal Court. Retrieved from: https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280025774&clang=_en.
- Uhoda pro asotsiatsiyu mizh Ukrainoyu, z odniyei storony, ta Yevropeys'kym Soyuzom,

- Yevropeys'kym spivtovarystvom z atomnoyi enerhiyi i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoyi storony [Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part]. (27.06.2014). *Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny*, 75(1). 2125 (in Ukr.).
17. Vysnovok Konstytutsiyного Sudu Ukrayiny u spravi za konstytutsiynym podannym Prezydenta Ukrayiny pro nadannya vysnovku shchodo vidpovidnosti Konstytutsiyi Ukrayiny Ryms'koho Statutu Mizhnarodnoho kryminal'noho sudu (sprava pro Ryms'kyy Statut) [Opinion of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional petition of the President of Ukraine to issue an opinion on the compliance of the Rome Statute of the International Criminal Court (the Rome Statute case) with the Constitution of Ukraine]. (11.07.2001 No 3-v/2001). *Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny*, (28). 104 (in Ukr.).
 18. Pro vnesennya zmin do Konstytutsiyi Ukrayiny (shchodo pravosudivy) [On Amendments to the Constitution of Ukraine (Regarding Justice)]. *Zakon Ukrayiny* (02.06.2016 No 1401–8). *Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny*, (51). 8 (in Ukr.).
 19. Chervyakova, O. V. (2020). Problemy ta naslidky vyznannya Ukrayinoyu yurysdyktsiyi mizhnarodnoho kryminal'noho sudu [Problems and consequences of Ukraine's recognition of the jurisdiction of the International Criminal Court]. *Teoretychni pytannya yurysprudentsiyi i problemy pravozastosuvannya: vyklyky KHKHI stolittya: tezy dop. uchasnykiv III Vseukr. nauk.-prakt. konf. (m. Kharkiv, 19 cherv. 2020 r.)*. Kharkiv: NDI PPSN (s. 227–230) (in Ukr.).
 20. Volynets', R. A. (2019). Do pytannya ratyfikatsiyi Ryms'koho statutu Mizhnarodnoho kryminal'noho sudu [On the ratification of the Rome Statute of the International Criminal Court]. *Pidpryyemnytstvo, gospodarstvo i pravo*, (12). 289–293. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.12.53> (in Ukr.).
 21. Bayda, A. O., & Sklez', O. A. (2019). Osnovni problemy kvalifikatsiyi zlochyniv, vchynenykh v umovakh voyennoho stanu [The main problems of qualification of crimes committed under martial law]. *Molodyy vchenyy*, 4(1). 112–116. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-4-68-26> (in Ukr.).
 22. Korynevych, A. O. (2017). Zlochyny proty mizhnarodnoho prava ta yikh zakriplennya u zakonodavstvi Ukrayiny [Crimes against international law and their enshrinement in the legislation of Ukraine]. *Protydiya koruptsiynym ta inshym pravoporushennyam u viys'kovykh formuvannyakh Ukrayiny: materialy kruhloho stolu (19 veresnya 2017 roku)*. Kyiv: Natsional'na akademiya prokuratury Ukrayiny (s. 51–55) (in Ukr.).
 23. Mokhonchuk, S. M. (2014). *Kryminal'no-pravova okhorona myru ta bezpeky lyudstva* [Criminal protection of peace and security of mankind]. Extended abstract of doctor's thesis (12.00.08, 12.00.11). Kharkiv (in Ukr.).
 24. *Implementatsiya norm mizhnarodnoho humanitarnoho prava na natsional'nomu rivni v Ukrayini* [Report on Global Rights Compliance LLP], 2016. Retrieved from: <https://www.pgaction.org/pdf/activity/GRC-Domestic-Implementation-IHL-Report-UKR.pdf> (in Ukr.).
 25. Case No. IT-96-23&IT-96-23/1-A. Date: 12 June 2002. International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991. Retrieved from: <https://www.icty.org/x/cases/kunarac/acjug/en/kun-aj020612e.pdf>.
 26. Koval', D. O., & Avramenko, R. A. (2019). *Voyenni zlochyny. Osoblyvosti rozsliduvannya mizhnarodnykh zlochyniv, skoyenykh v konteksti zbroynoho konfliktu na Donbasi* [War crimes. Features of the investigation of international crimes committed in the context of the armed conflict in Donbass]. Kyiv: HO Truth Hounds ; Odesa: Feniks (in Ukr.).
 27. *Mizhnarodnyy kryminal'nyy sud* [Amnesty International Ukraine]. Retrieved from: https://www.amnesty.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/Mizhnarodnyy-kryminalnyj-sud_broshura-1.pdf (in Ukr.).
 28. *Statut Orhanizatsiyi Ob'yednanykh Natsiy i Statut Mizhnarodnoho Sudu* [Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice]. (26.06.1945). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text (in Ukr.).
 29. Bahins'kyy, A. V. (2019). Pravosudivya perekhidnoho periodu: ponyattya ta funktsiyi [Transitional justice: concepts and functions]. *Visnyk NTUU "KPI". Politolohiya. Sotsiolohiya. Pravo*, 4(44). 74–78. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.4\(44\).199361](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2019.4(44).199361) (in Ukr.).
 30. Mazur, M. V. (2020). *Kryminal'ne provadzhennya shchodo zlochyniv, pov'yazanykh iz okupatsiyeyu Krymu ta konfliktom na Donbasi, za protseduroyu in absentia: suchasnyy stan i perspektyvy vdoskonalennya* [Criminal proceedings on crimes related to the occupation of Crimea and the conflict in Donbass, according to the procedure in absentia: current status and prospects for improvement]. Retrieved from: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/22_05_2020_M_Mazyr_1.pdf (in Ukr.).

ІНФОРМАЦІЯ ПРО СТАТТЮ (ARTICLE INFO)

Published in:
Форум права: 61 pp. 150–162.

Related identifiers:

10.5281/zenodo.3883835

http://forumprava.pp.ua/files/150-162-2020-2-FP-Cherviakova_16.pdf

http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2020_2_16.pdf

License (for files):

Creative Commons Attribution 4.0 International

Received: 17.03.2020

Accepted: 28.05.2020

Published: 03.06.2020

Cite as:

Червякова, О. В. (2020). Відповідальність за воєнні злочини: механізми та процеси відновлення суверенітету та безпеки України. Форум Права, 61(2). 150–162. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3883835>.

Cherviakova, O. V. (2020). Vidpovidal'nist' za voyenni zlochyny: mekhanizmy ta protsesy vidnovlennya suverenitetu ta bezpeky Ukrainy [Responsibility for War Crimes: Mechanisms and Processes of Recovery of Ukraine's Sovereignty and Security]. *Forum Prava*, 61(2). 150–162. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3883835>.